

Po teku mnogih let . . .

«Vesel budiš spomin,
Mrtvorojeni sin!»

Prileten mož . . . Delalna miza . . .
Na njej pri zvezku zvezek bel,
Debela knjiga, v njih se niza
Za verzom verz poredno smel. —
Ko dolgočasi se brez dela
Poet, po teku mnogih let
Prahú očisti zvezke spet
Ter čita slova zastarela.
Vglobl v mladostne mož se dni
In mračno čelo se zvedri:
Mnog jasen hip, mnog lep spomin . . .
Pred dušo vstaja iz temin —
Podoba rajska, divna deva,
Katero mnogi verz opeva;
Le njo je ljubil pregorkó,
Le njo je ljubil presrčnó. —

Za dom srcé mu tu plamti,
Za bratov čast strasnó gori;
Tu zopet rodoljublja mrè
In tam milejše čase zrè. —
Ko mine stok, ko mine jok,
V veselem krogu vino sreba,
In kvišku dviga tjà do neba
V besedah praznih sladki sok . . .

Na knjige lega skrivno mrak . . .
Pospravi pesnik zvezke spet,
Odvede k vinu ga korak —
Saj igra zdi se ves mu svet. —

Slavoj.

Naj mir zadobi pod zemljøj!

Zvonovi tožno donijo —
Trenotek . . . Pogreb je končan,
Na rakev grude bobnijo,
Jok širi povsod se glasan.

Pač tukaj joka ni treba,
Sam želel je groba pokoj,
Sam želel si je pogreba;
Naj mir zadobi pod zemljøj!

† M. Čadež.

Bog an o vi.

(Piše Dragan.)

(Dalje.)

Baronica je zaječala pri teh besedah.

«Izpodletelo? — Torej je zate milost, ako ti da roko? Strašno! Praviš, da si sit devojk svojega stanu; kaj meniš, da bode ljubezen pri tej Boganovi cvela vedno? Naveličal se je bodeš preje ali pozneje, potem stoprav bodeš izpoznal resnico moje trditve, da plebejka ni zate, toda prepozno bode».

«Ne oporekam ti, draga mamá. Naveliča se človek res vsake stvari, kakor dobro veš, toda vender le hrepeni po nekaterih rečeh, dokler jih ne doseže. Jaz hrepenim po Ani in hočem in moram doseči svoj namen; ker ga pa drugače ne morem, se ž njo poročim.

Ako se bodem kesal, bode to moja stvar; sicer bi se pa gotovo še bolj in še preje, ako bi ubogal tebe in vzel kako dolgočasno baroneso ali konteso; iz lastne izkušnje veš, da govorim resnico».

Baronica je jeze prebledela. «Kaj govoriš nekaj o lastni izkušnji?»

«Ti si danes res preveč vznemirjena, ljuba mamá; končajva ta pogovor, saj veš, da me ne pregovoriš ne ti, ne moji sorodniki. Moj sklep je storjen; svoj gospod sem, čemu torej nepotrebne besede!»

Lahno priklonil se je Egon svoji materi in žvižgaje odšel.

«Ta sramota za našo hišo!» — je stokala v onemogli jezi stara baronica.

«Ali kaj je le Egon mislil s svojimi zadnjimi besedami?» je dejala čez nekoliko časa.

«Kdo ve?!» je odvrnil tanek glas in izza zaves se je prikazalo suho obličje starikave družabnice baroničine, ki je skoraj nevidna tamkaj sedela ter poslušala ves pogovor. «Menda je mislil, milostiva, da se je umrlí gospod baron vkljub vašej krasoti naveličal svoje soproge» pristavila je ponižno, a s strupenim naglasom.

«Molčite, kaj blebečete!» raztogotila se je baronica, bleda razkačenosti.

«Odgovorila sem le na vprašanje, milostiva; žaliti nisem hotela,» je odvrnila družabnica hinavsko.

«Uže dobro,» — zavrnila jo je baronica kratko; «odgovorili ste jasno dovolj.»

«Emilija!» oglasila se je baronica po kratkem molku zopet pozabivši na razžaljenje svoje družabnice. «Vi ste premetena in zvedena,

dajte, svetujte mi, kako naj odvrnem Egonu od tega nesrečnega sklepa. Jaz ne prebolim sramote in storiti hočem vse, samo da preprečim ta zakon. Baron Leiher in pisačeva hči, krasno, zares nečuvono!» sikala je mej zobmi.

«Svetovati je težko v takih stvareh; tudi ne vem, bi li Vam bil moj nasvet ljub, milostiva, in kaj poreče gospod baron, ako zve? Kdo me varuje pred njegovo jezo?»

«Bodite brez skrbi; jaz prevzamem vso odgovornost in ako vaš nasvet obvelja ter boče imel zaželjene nasledke, bodite uverjena, Emilija, da Vas bogato nagradim!»

«Ne zahtevam nagrade, da ste le milostiva z menoj zadovoljna; to mi je dovolj plačila», — sladkala se je družabnica.

Baronica je odmigala nervozno z ramami.

«Torej kaj menite? Ne mučite me, govorite!»

»Baron Egon je dejal, da le radi tega vzame ono dekle, ker mu drugo ne preostaje; kaj ne, milostiva?»

«To je naravno. Toda kaj sledi iz tega? Drugega ne, kakor, da jo vzame!»

«Počasi, milostiva, morebiti se da doseči tu še kaj družega!» Družabnica je govorila hitro, tiho. — «Iz teh baronovih besedi sledi, da njemu ni dosti za nazore in uzore, da je vetrnjak, kakor so sploh moški,» pristavila je previdno. «Na to se ravno opira moj nasvet. Dokler je deklè pri svojih stariših, bile bi pod njihovem nadzorstvom pri trdnem sklepu baronovem vsake nakane zastonj, da ga odvrnemo od nje. A drugače je, ako bi imel gospod baron priliko neprisiljeno dan za dnevom občevati s svojo nevesto; potem se lahko zgodi, da se je naveliča še pred poroko.»

To pa bodi Vaša skrb, milostiva! Ako hočete svoj namen doseči in preprečiti ta zakon, morate ravno nasprotno ravnati, ne tako kakor sedaj. Pripoznajte navidezno baronu Egonu, da ima prav; prosite ga, naj vam privede nevesto, da jo spoznate; bodite prijazna ž njo, obiščite tudi njeno rodbino in sploh se obnašajte tako, kakor bi bila ta zveza popolnoma po vašej volji!

V kratkem poteče Egonov dopust in vrniti se mora v G. To priliko moramo porabiti. Gotovo imate milostiva v G. kako znano odlično rodbino. Pregovoriti Vam je potem le še treba Boganove, da puste deklè za nekaj časa oditi tja pod pretvezo, da se še nekoliko izobrazí v obnašanji in finem tonu, primernem prihodnji baronici. Sploh vzrokov navedete lahko kolikor hočete. Stvar je čisto naravna in skoro nemogoče je, da bi stariši in deklè pregledali naše naklepe in se vstavljali. Nadalnje sledi samo iz sebe. Baron Egon boče imel pri-

priliko in jo gotovo tudi porabil, da občuje neprisiljeno s svojo nevesto dan na dan. Deklè bode brez posebnega strogega nadzorstva, kakor je doma, baron Egon se je bode, ako ima količkaj sreče, kmalu naveličal, vi, milostiva, pa bode rešena neljube sinahe. Seveda morate poiskati tako plemenito rodbino, ki velja občno za neomadeževano in popolnoma pošteno, kajti stari lisjak, oče dekletov, se bode gotovo preje dobro poučil o razmerah, predno odpusti otroka na tuje. Da pa zazibljete tudi rodbino, pri kateri bode deklè, v zaupanje, je treba da priznate javno ono deklè za Egonovo nevesto. Le na ta način se da doseči naš namen. Rodbina, pri kateri bode deklè, bode zaupala seveda v to besedo in njeno nerazrušljivost, nevesta sama se tudi ne bode dosti varovala in — dosegli bodeva najin namen.»

«Kaj mislite o mojem nasvetu, milostiva?» vprašala je po kratkem molku Emilija.

Baronica se je vzdramila pri teh besedah iz svoje zamišljenosti.

«Kaj mislim? Vaš namen je krasen, jedino pravi, ali reči moram Emilija, — vi ste satan v ženski podobi!» — —

IV.

V predmestnej ulici imel je trgovec Slivar svojo prodajalnico. Slivarjev oče, njegov ded in praded bili so trgovci, poštenjaki od nog do glave, uživajoči občno spoštovanje. Bila je to trgovska hiša, katere dandanes v dobi razprodaj in polomov polagoma, toda stalno izginevajo.

Slivarjeva prodajalnica bila je sicer velika in pripravna, pa brez vsega tistega velikomestnega bleska in okrasja, ki naj vabi in mami oči. Njegovo blago priporočalo se je samo, mera in vaga bila je dobra, gospodar prijazen, naravno torej, da je bila prodajalnica od jutra do noči polna kupcev.

Blagostanje je rastlo, gospodarji pa so ostali priprosti stari poštenjaki.

Sedanji gospodar bil je še mlad mož. Priden in marljiv trudil se je neprestano v trgovini, delo bilo mu je v razvedrilo. V družbi so ga le redkokdaj videli, živel je bolj sam za-se, njegovi mirni resni naravi ni ugajal hrup in šum mestnih veselic in zabav. Od sorodnikov živela mu je jedino še mati, uže bolj postarana gospa; tej je živel, njej posvetil svoje proste ure, obdajajoč jo z dokazi svoje otroške udanosti in ljubezni.

* * *

«Nekam otožni se mi zdite danes, gospod Slivar,» — odgovorila je Marija Boganova mladega trgovca, ki jej je ravno izročal nakupljene stvari; «se Vam je li pripetilo kaj neprijetnega?»

«Res nekaj neprijetnega,» odvrnil je Slivar; «mati mi je zbolela in bojim se, da bi pri njenej starosti in bolehnosti ne nastala kaka resna bolezen. Mučno pa je zame, ker imam toliko opravila ter ne morem biti pri materi, katera potrebuje pred vsem razvedrila.»

«Uboga gospa! Pa veste kaj, gospod Slivar; jaz itak nimam posebnih opravkov doma, ako je Vam in gospej drago, lahko ostanem celo popoldne pri bolnici, da se nekoliko razvedri. Samo nakupljene stvari še ponese domov in takoj bodem zopet tukaj.»

Otožno lice Slivarjevo razjasnilo se je pri teh besedah Marijinih.

«Zelo Vam bodem hvaležen za to uslugo, gospica Marija. — Brali ste mi menda željo z obraza.»

«Dobro torej,» nasmejala se je Marija in odhitela iz prodajalnice čez . . . Odhitela je čez ulico domov; mladi Slivar pa je zamišljen gledal za njo.

Boganovi in Slivarjevi so bili sosedje in stari znanci. Stari Slivar in Boganov občevala sta mnogo in vezalo ju je odkritosrčno prijateljstvo, katero je prešlo tudi na otroke. Boganov, ki ni posebno rad zahajal mej ljudi in tudi otrokom branil družiti se preveč z drugimi, boječ se slabega vpliva, spoštoval in cenil je visoko Slivarjeve, ko je izpoznal njihovo značajnost in poštenost. Smrt pobrala mu je sicer starega prijatelja, prijaznega razmerja mej rodbinami pa ni izpremenila.

Radostno pozdravila je Slivarjeva gospa Marijo.

«Srčno me veseli, da se spominjate uboge bolne starice, hvaležna sem Vam za to prijaznost,» — skušala je vstati sè naslonjača, toda Marija tega ni pripustila. Popravila je bolnici blazine, da je složneje slonela, primaknila nizek stolec in ko je tako po možnosti poskrbela za njeno ugodnost, sedla je sama k bolnici vedreč jo s svojim živim in veselim govorjenjem. V kratkočasnem pogovoru mineval je čas in skoro je gospa pozabila na svoje bolečine.

«Kaj pa kaj doma?» vprašala je gospa; «in gospica Ana?»

Veselo lice Marijino postalo je resno pri tem vprašanji.

«Ne vprašujem iz gole radovednosti,» nadaljevala je gospa; «slišala sem pa od mnogo stranij toliko govorjenja in pretiravanja, da bi rada od Vas samih izvedela resnico.»

«Vem,» odvrnila je Marija, «da čutite prijateljski za nas in hvaležna sem Vam, posebno sedaj, ko vem, da mnogi krivo sodijo posete barona Leiherja.»

»Baron«, nadaljevala je po kratkem molku, «je prišel kot Pavlov prijatelj v našo hišo, ter izpoznal Ano. Meni to takoj ni bilo prav, očetu tudi ne, ljudje pa so nakrat in brez vzroka začeli govoriti vse mogoče in nemogoče. Seveda ni nihče v obraz nič rekel, toda stvari, ki se tičejo nas samih, se kar nehote občutijo, uganejo. Koliko sem čula uže o baronu in njegovem življenji! Ljudje umejo to tako lepo povedati, da se prizadetemu kar srcé krči in vender se še poleg hlinijo sočutne. Ne vem koliko je resnice na tem govoričenji o baronu, res pa je, da ga ne morem niti ceniti niti spoštovati; preveč površen se mi zdi in vedno si mislim, kadar ga čujem govoriti, da ne govori resnice, da prikriva svojo pravo nprav in značaj. Kako rada bi Ani in Pavlu storila to ljubav ter občevala odkrito in neprisiljeno ž njim, pa kadar pride, zamre mi govorica in čudne, temne slutnje se mi vsiljujejo v dušo».

«Ana pa se je privadila barona, rada občuje ž njim in prepričana sem, da ga ljubi. — Oče je bil ter je še mojega mišljenja; le silnemu prigovarjanju Pavlovemu se je udal, da mu ni prepovedal nadaljnih posetov. Slišal je, kaj vse ljudje govorijo o njem in radi njega o nas, poklical ga je nekoč k sebi, povedal mu kratko in odkrito, kaj se govori ter zahteval pojasnila.»

(Dalje sledi.)

Brata.

Z glasom drhtajočim
 Starec zlate šteje,
 Srce burno vtriplje,
 Lice se mu smeje ...

A po svetu tava
 Brat mu rodni gladen!
 Beda mu družica,
 Drug mu veter hladan ...

Ahasverus.

Studencu.

Izviraš iz razpoke,
 Studenček mi hladan,
 Odtod hitiš šumljaje
 Veselo v beli dan.

S hladilom tvojim mnogi
 Krepčajo se ljudje; —
 Kdo meni pa hladila
 Za vroče dá srcé?

—j.

Nekaj o lepem.

(Piše —ni—.)

(Dalje.)

To soglasje pa mora imeti tudi kak vzrok v predmetu samem, kajti ni možno, da bi se pojavilo samo ob sebi. S tem pridemo do objektivnega znaka lepote, ki bi bil vzrok, da razum in domišljija drug na drugega složno vplivata.

Kantova estetika ima isti princip, kakor njegova teoretiška filozofija. Kakor imajo čutnost, razum in pamet svoje apriorijske elemente, kateri izkušnjo še le omogočujejo ali pa skušajo razširiti, tako ima tudi razsodnost (Urtheilskraft) svoje, če tudi samo objektivne pogoje, po katerih je estetiško naziranje možno.

Tudi to, kar imenujemo vzvišeno, izvaja Kant iz subjekta. Vzvišeno je po njegovi določitvi to, »kar nam stem, da je samo misliti moremo, priča o zmožnosti našega duha, ki vsako čutno merilo presega«. Vzvišenost v pravem pomenu ne pristoja nobeni stvari v naravi, ampak le onemu delu našega bitja, ki je prost vseh naravnih spon in nima svojega početka v čutnosti. Ugaja nam pa to, kar je vzvišeno, radi tega, ker vse drugo presega.

Toda ravno radi tega je to razmerje izmej onih, ki nam tudi ugajajo iz istega vzroka. Ne radi tega je vzvišen predmet pričajoč nam o naši notranjosti, ker naša notranjost presega vse drugo, ampak vsak predmet, ki presega ostale vzvišen je in se ne da obseči po našem spoznavanju.

Iz Kantove filozofije je Schiller razvil svoje nazore, vendar pa ima glede dušnih zmožnostij, mej katerimi vlada soglasje, samostalne nazore. Schiller menja razum z oblikujočim nagonom (Formtrieb) in domišljijo z nagonom snovi (Stofftrieb). V človeku sta zedinjeni pamet in snov. Pamet hoče vse svojim zakonom podvreči in če bi se to uresničilo, bil bi človek samo razumno bitje. Snovni nagon pa hrepeni po fiziškem bivanju. Ta dva nagona združena, tvorita nov nagon, ki ga imenuje nagon k igranju (Spieltrieb). Brez tega bi bil samo razum, same oblike, ali pa sama domišljija brez vsake oblike in vezi. Nagon k igranju pa i prejema i oblikuje; na njegovih predmetih se nahaja lepota. Lepo je torej to, kar je učinek obeh nagonov in ugaja nam zato, ker nam soglasje mej prvimi in drugimi nagonom ugaja.

Isti razlogi, ki razveljavijo Kantovo trditev, pokažejo tudi tukaj svojo razdevajočo moč.

Fichte, početnik subjektivnega idealizma, zopet razločuje trojen nagon: teoretiški, praktiški in estetiški. Teoretiški nagon priganja subjekt, da sledi objektivnemu svetu ali »ne-jaz-u;« potemtakem skuša predočbe spraviti v soglasje s predmeti samimi, praktiški nagon pa hoče predočbe v zunanjem svetu uresničiti in objektivni svet premeniti po svojih idejah; prvi ima opraviti s tem, kar je, drugi pa s tem, kar bi moralo biti. Oba nagona pa se zjedinita v estetiškem nagonu in se tako spojita v jeden nagon, čegar smoter je predočba sama na sebi, brez ozira na to, kar je in kar bi moralo biti. »Jaz« je popolnoma v svojem lastnem elementu, ker je uničenje objektivnega sveta in nezavisnost njegovo bistvo.

V tem stanju je umetnik, kadar v svoji domišljiji stvarja umotvor. Da pa more to svoje stanje tudi drugim predočiti, mora je prenesti v čutno obliko, katera je, rekel bi, le pismenka. Kakor je črka za pomen popolnoma nemerodajna (isti pomen lahko izrazimo z neštevilnimi znamenji), tako je tudi vnanja oblika za umotvor samo sredstvo, katero omogoči predstavljanje tega, kar nam umetnik hoče izraziti.

Zunanja oblika nam torej predočuje pomen in le iz oblike moremo sklepati na vsebino, katera mora stopiti v čutno obliko. Od oblike je odvisno, kaj nam ta ali oni umotvor predstavlja in oblika je jedina, katera je pristopna našemu poznavanju. Oblika ni brez pomena, da, na umotvoru občudujemo najprej njo in iz oblike še le sklepamo na pomen. Za vsebino se najbolj in najprej brigajo oni, ki imajo najmanj okusa za lepoto.

Vrh tega pa Fichte zamenjava estetiko z pravoslovjem. Uresničenje onega stanja, katero naj nam predočuje umetnik, je končni namen praktiškega nagona, in dopadanje nad njim izhaja iz razlogov, s katerimi se peča pravoslovje. Popolna neodvisnost od zunanjega sveta in prostost je naloga človekova, torej, ker se naj človek temu stanju neskončno približuje, predmet dolžnosti, ne pa estetiškega dopadanja.

Vzrok dopadanja bi po Fichteju moral biti v tem stanju samem, toda teoretiški in praktiški nagon se združita v jeden sam nagon; jednota pa je estetiško popolnoma indiferentna.

Transcendentalni idealizem, ki je stališče Schellingovo, išče lepote v idejah, katere so zopetno vpodobljenje končne oblike v neskončnost, ali objektivnega v subjektivno. V vsakej ideji je izraženo absolutno bistvo; razločujejo se le gledé na način, kako da so subjekt-objekt. Ideje pa niso samo idealne, ampak v resnici realne. Ko bi bile samo objekt h končnemu subjektu, imele bi le fenomenalen

značaj, ker so pa večne misli absolutnega subjekta, so ideje stvari same na sebi (*Dinge an sich*) in ob jednom fenomenalne. Vsaka ideja izraža absolutno jedoto objektivnega in subjektivnega in one so predmet umetnosti.

Ista jednota se pa da tudi teoretiško izpoznavati. Po Schellingovem mnenju je umetnost prva stopnja k teoretiškemu izpoznavanju. V čem se torej estetiško naziranje razlikuje od teoretiškega? Jednota sama ne pripušča nobenega razločka, ker nima nobenih delov in je vedno jedna in ista; iskati bi ga morali v subjektu samem. To pa ravno ovrže Schellingovo trditev, kateri proglašča za delivko lepote jednoto, ki nima nobene estetiške vrednosti.

Dosledno bi pa morala umetnost, ko bi prispela do vrhunca, sama sebe uničiti in premeniti se v teoretiško izpoznavanje. Največji umetnik bi torej moral vreči čopič in paleto v kot; iz tega je razvidno, da Schellingova teorija niti praktiške vrednosti nima.

Hegel je pa izjaval iz svojega absolutnega idejalizma, da je lepota le tam, kjer prosvita ideja skozi čutno obliko. Ta sama nima nič lepega na sebi, le vsebina daje predmetu estetiško vrednost; torej je vsebina lepa. Hegel nam sicer pove, da je ideja vir lepote; — toda zakaj, o tem molči.

Schopenhauer je v svoje estetiške zore vpeljal Platonove ideje. Umetnik se peča s pristnimi pojavi volje, s pravzori, kateri še niso izgubili popolnosti v mejsebojnem boji. Ideje še niso prišle v dotiko z onim »*principium individuationis*«, kateri jih potisne v hrupni metež, kjer nič ne pridobe, pač pa izgube. Človek, vglobljen v estetiško opazovanje, ne briga se za to, kje je njegov predmet, kdaj, zakaj in čemu da je. To razmerje mej opazujočim subjektom in predmeti je neobhodno potrebno za estetiško razsojevanje, toda ta določba je veljavna samó za subjekt. Objektivni znak lepote bi bil ta, da so predmeti ideje. V tem slučaju se ne moremo ogniti vprašanju, zakaj so ideje lepe, kaj je ona skrivna lastnost, ki jih loči od nelepih stvari, ker njih njihov postanek ali izvor ničesar ne odloči gledé lepote.

Vrh tega si idej v Schopenhauerjevem smislu ne moremo misliti brez protislovja. Volja je po Schopenhauerji bistvo sveta in kot stvar sama na sebi jedna (Schopenhauerjeva volja je pa »*abstractum*« in »*abstracta*« ne bivajo), še le prostor in čas, oziroma dve vrsti vzročnosti sta oni »*principium individuationis*«, kateri omogočuje množnost. Ideje so pa izven časa in prostora, torej je po principih Schopenhauerjeve filozofije neumljiva množica idej in nasprotuje oni jednotnosti volje, ker podvojitve v subjekt in objekt še nikakor ne provzroči množine v objektu.

Česar je snovni materijalizem iskal, tega ni našel; pokazalo se je, da je vsebina čisto nerabna. Njegova zgodovina nam podaja celo vrsto ponesrečenih poskusov. Tukaj ne dobimo povoljnega odgovora na svoje vprašanje; obrniti se moramo drugam.

Estetiško naziranje je samo jedno izmej večih razmerij mej subjektom in predmeti. Poleg teoretiškega izpoznavanja razločujemo še jeden odnošaj, ki vlada mej subjektom in predmeti: slednji so tudi smoter našim željam. Treba je potemtakem prvi slučaj od ostalih dveh natanko ločiti in odstraniti od estetiškega naziranja vse, kar spada k ostalima dvema, zlasti k željam. Vrh tega je treba izločiti še nekatera čustva, ki imajo svoj početek v subjektu samem.

Navadni človek se ne bo pomišljal, predmeta svojih želja imenovati lepega; popolnoma nerazumno pa je, kako vednostno izobraženi ljudje morejo v poželjenji iskati znak lepote. Poželjenje se nanaša na nekaj prihodnjega, kar se nam kaže le v daljavi, nejasno, dočim nam mora biti lep predmet jasno pred očmi, če ga hočemo presojevati. Ako bi bilo to lepo, česar poželimo, potem bi se lepota vedno preminjala. Predmet bi bil toliko časa lep, dokler bi bil smoter poželjenja; kadar bi se to zadovoljilo, ne brigali bi se dosti več za-nj, in znak lepote bi izginil. Lepota pa mora biti vendar nekaj stalnega, ki izhaja iz predmeta samega; ona ne sme imeti samo subjektivnega izvira.

Razven tega pa ne smemo pozabiti, da se poželjenje nanaša na silno veliko predmetov, katerih večina je brez vsake estetiške vrednosti. Kaj ima okusna pečenka ali kup zlata z lepoto sličnega?! Ljudje dajejo navadno še celó temu, kar je koristno, prednost pred lepim. Človek poželi pred vsem tega, kar mu obeta dobiček, brez ozira na to, je li lepo ali ne, in večina ljudij lepote še ceniti ne zna. To, kar je lepo, je sicer lahko predmet naših želja, ali vsled tega še ne dobi nobene lepote, če je nima uže samo po sebi.

Istotako nam tudi čustva ničesar ne razjasné. Ta so sama po sebi temna in torej razločnemu izpoznavanju čisto nasprotna. Čuvstvo samo nam glede vsebine ničesar ne pove, lep predmet pa nam mora biti živo pred očmi, da moremo o njem sploh soditi in govoriti.

Kadar teoretiško opazujemo stvari, nam je namen izpoznavanje, katero je pa možno le s pomočjo pojmov; če se ti zlagajo s predmeti, iz katerih so posneti, so resnični. Vse teoretiške vede se pečajo s predmeti samimi in skušajo iz pojmov napraviti organiško skupino.

S pojmi samimi kot pojmi se vede, katere se opirajo na izkušnjo, ne pečajo, zato ker je to izven njihovega področja.

Nahajajo se pa mej našimi pojmi tudi taki, katerih tako, kakor si jih mislimo, ne moremo obdržati, ker nastane v njih protislovje. Vender pa jih ne moremo zavreči, ker nam jih vsakdanja izkušnja sama neizprosno vsiljuje. Treba jih je popraviti in poiskati oni dostavek, s čegar pomočjo se protislovje odstrani. Ta način, po katerem filozofija pojme predeluje in prestvarja, imenuje Herbart »Methode der Beziehungen«. Filozofija torej nima drugega predmeta, kakor pojme same gledé njihove vsebine, kajti s pojmi gledé njihove oblike se peča logika.

Teoretiško izpoznavani predmeti so gledé na subjektivno stanje čisto indiferentni. Rastlinoslovec pri svojih poskusih ne bo cvetlice občudoval, ampak čisto objektivno preiskoval; ravno tako tudi filozof ne bo gledal na to, ali mu vsebina pojmov ugaja ali ne in ali ne nasprotuje njegovim željam. Objektivnost je prva zapoved v filozofiji, zoper katero grešé oni, ki prinesejo s seboj razne predsodke; njihov razum je zveržen in povesod prej iščejo napake, kakor v svojih pojmih. Pri tem ravnajo nasprotno, kakor bi moral pravi mislec. Njihovi pojmi spačijo vsako stvar, ravno tako kakor nam zrcalo s krivimi ploskami kaže same karikature.

Za teoretiško izpoznavanje imajo predstave ali predočbe samo takrat vrednost, kadar se nanašajo na predmet in se ž njim zlagajo, kadar se torej da ž njimi kaj izpoznati. Samo po sebi, brez onega nanašanja na predmet, so predstave za teorijo brez pomena. Pri teoretiškem izpoznavanju subjekt samo potrjuje ali pa zanikava, drugače so za-nj predstave čisto indiferentne, to je, da mu ne vzbude nobenega čustva ali želje.

Dasi pa nimajo predstave brez nanašanja na predmete za teorijo nobene vrednosti, radi tega vender ne izgubé vsega pomena. Seveda, če so indiferentne, potem so nerabne; moremo pa jih opazovati estetiško, ne samo teoretiško. Tedaj dobé pristavek, ki se pokaže v tem, da nam ugajajo ali pa nasprotno ne ugajajo. Na ta način izgube predstave gledé na izpoznavanje, to pa je jedina pot, po kateri pridemo do estetiških pojmov. Sedaj so predstave popolnoma nezavisne in proste vsakega objektivnega razmerja.

Pojmi torej, pri katerih ne gledamo na to, ali se skladajo s predmeti ali ne, in kateri imajo ta pristavek, da ugajajo ali pa ne, ti so estetiški. Estetiško ne izpoznavamo tega, kar je, ampak le to, kar nam ugaja, ali kar je lepo.

O lepih predmetih moremo govoriti le tedaj, če imamo v mislih subjekt, kateremu ugajajo ali za kateri so lepi. Če ta odpade, izgubimo prvi pogoj, namreč oni subjektivni dostavek. Brez nanašanja na subjekt ne moremo govoriti o lepoti.

(Dalje sledi.)

Črtice o blaznosti.

(Napisal Fran Goestl.)

II.

Kakor blaznost, tako je bila tudi simulacija blaznosti znana že v starem veku. Da bi se izognil trojanski vojski, za katero sta ga hotela pridobiti Diomed in Palamed, hlinil se je Odisej blaznega, vpregel vola in konja v drevo in oral ž njima po pečinah. Palamed pa je izpoznal njegovo lokavost ter položil pred vprego malega Telemaka. Da ne bi rnil sina, izognil se je očē, s tem pa se je izdal ter se moral udeležiti vojne.

Ko so Atenčani izgubili otok Salamina ter se za njegovo zopetno pridobitev večkrat brezvspešno bojevali, sklenili so prognati vsakega, ki bi se drznil nasvetovati vnovič vojsko. Solona pa je sramota domovine zelo užalila. Da bi se izognil kazni in vendar dosegel svoj namen, delal se je blaznega. V svoji simulovani blaznosti je navdušil Atenčane, da so si, smatrajoči ga pod posebnim varstvom in vplivom bogov ter slušajoči njegove nasvete, vnovič pribojevali lepi otok.

Simulacija blaznosti je v obče zelo težka ter proti izvedenemu zdravniku vsaj za dalje časa skoro nemožna. V obče je redka. Največkrat jo še poskušajo zatoženci ali jetniki, da bi s tem preprečili kazen; časih jo opazujemo tudi pri vojaških novincih, ki se hočejo tako rešiti neljube jim vojaške dolžnosti, ali pa pri ljudeh, da bi razveljavili kake sklenjene pogodbe in se oprostili rešenja obljub in dolžnostij. Vendar pa vlada mej ljudstvom še vedno tako velik strah pred blaznico, kateri bi bili izročeni v opazovanje, da uže radi tega le redko poskušajo to sredstvo uporabiti sebi v korist; vedó pa tudi, da jih čaka huda kazen, ako pride njihovo sleparstvo na dan. Simulant mora biti toraj obupanec ali pa hudobnež.

Simulacija blaznosti je dalje tudi s tem zelo otežkočena, ker večina ljudij nima pravih pojmov o teh boleznih. Malokdo je imel priložnost osebno opazovati blaznike, ali vsaj deloma soznati se s pojavi teh

boleznij iz medicinskih knjig. Večinoma se stvarjajo podobe blaznikov po popisih v raznih povestih, kjer pa tudi slučaji skoro nikdar niso popisani tako, kakoršni so v istini, — ali pa jim je znano to od gledaliških predstav. A tudi tukaj se črtajo pojavi blaznosti le malokdaj resnično; ako pa so slikani primerno in verodostojno, pokvarijo navadno igralci s svojim pretiravanjem in kretanjem skoro vso sliko bolezni. Tudi v obče izborno načrtani blazniki, katerih značaje nam riše Shakespeare, predstavljajo se celó na velikih odrih od izvrstnih igralcev malokdaj dovršeno, — kaj še od manj izurjenih ali celó od diletantov! — Ako pa simulant pozna bolezen ali posamezne pojave, tedaj se navadno uže izda s svojim vednim pretiravanjem. Sicer pa ne more vzdržati v normalnem stanju nihče te trudapolne in naporne uloge, ampak kmalu opeša in odneha. Zlasti miruje in počiva, kadar misli, da ni opazovan, torej ga skrivni opazovalec malo poprej besnečega, zaloti kmalu po tem v povsem normalnem stanju. — Izvedencu ne bo težko, uže po kratkem opazovanji izreči prave sodbe, ker ponašanje simulantov se razločuje bistveno od ponašanja v pravi bolezni. Simulanti obično besné in razgrajajo, pri tem se pa skrbno varujejo da bi se ne poškodili, — ali pa hočejo biti otožni, nò, posreči se lahko, da jih zvičajno predramimo, da se izdajo; vedno in povsod se prizadevajo, da vse mogoče pojave blaznosti uporabljajo ostentativno. — Neizvedenca pa in lajika morda premotijo za manje ali več časa.

Mnogo pogostejše, kakor pri zdravih ljudeh, nahaja se simulacija pri bolnikih. V prvi vrsti omeniti moramo histerijo.

Histeriški bolniki in bolnice (ta bolezen se pojavlja večinoma pri ženskah, a tudi pri moških ni tako redka, kakor se je mislilo prej) imajo posebno nagnenje do pretiravanj in sleparij. Tako se tudi primeri časih, da simulujejo pojave blaznosti. — Vender se blaznost v istini pojavi često pri histeriških osebah; treba je torej natančnega in vestnega opazovanja, predno je možno izreči sodbo. — Tudi blazniki sami simulujejo časih. Marsikdo izmej njih hoče prevarati zdravnika ter oponaša pojave drugih blaznostij. V to ima vzgledov mej svojimi bolniki dovolj.

Mnogo pogostejša pa je disimulacija. Blaznik hoče biti zdrav, da bi preje prišel iz blaznice in zopet užival svobodo. Zato si prizadeva, prikriti in zmanjšati pojave svoje bolezni. —

Vsekako razvidimo, da se ne smemo prehiteti v »diagnozi« simulacije. Simulanti niso vselej povsem zdravi, marveč mnogokrat uže oboleli. Dokazati je treba, da sploh bolezni ni pri dotičniku, kajti dokaz, da so posamezni pojavi simulovani, še ne zadošča, da bi bolezen ali blaznost samo povsem zanikali.

Omeniti je slednjič še, da se ni ozirati samo na duševne pojave, temveč tudi na telesne, ki so vedno v spremstvu s postankom blaznosti. To je velik pomoček za razsodbo. (Dalje sledi.)

Psevdoklasicizem in rusko slovstvo.

(Spisal Z. Ž.)

(Dalje.)

Glavni zastopnik psevdoklasicizma na Ruskem je bil Lomonosov. Po njem so se ravnali večinoma vsi pisatelji do Karamzina. Zato se imenuje tudi krog psevdoklasikov Lomonosovva šola.

Mihajil Vasiljevič Lomonosov se je rodil okolo l. 1710. v arhangelskeje guberniji. V mladosti je pomagal očetu loviti ribe. Veličastni pojavi severne prirode so dajali duška njegovi domišljiji, nevarnosti na morji so utrdile njegov značaj. Svojo krepko voljo in neustrašenost je pokazal, ko je v januarju l. 1731. skrivoma pobegnil iz očetove hiše vsled silne ukaželjnosti. Po zvijači — izdal se je namreč za sina vaškega svečenika — bil je vzprejet v duhovniško «Slavjano-greko-latinsko akademijo», kjer je v največjem uboštvu preživel pet let. Po priporočilu učiteljev ga je petrogradska akademija z dvema drugima tovarišema poslala v inozemstvo, da bi popolnil svoje uke. Tri leta je poslušal v Marburgu matematiko in filozofijo, dve leti pa v Freibergu na Saksonskem metalurgijo. Leta 1741. se je vrnil v domovino, kjer je postal na petrogradskeje akademiji adjunkt fizike, pozneje pa profesor kemije in fizike.

Lomonosov je pisal liriške, epiške in dramatiške pesni. Prvo pesniško delo je izdal l. 1739. v inozemstvu, kar je značilno za njegovo pesniško delovanje sploh. Tuja slovstva so mu bila vzor in po vzgledu nemškega pesnika Günterja je zložil svojo prvo odo «На взятіе Хотина». Akopram nima oda posebne poetiške vrednosti, vendar je znamenita v dvojnem oziru. Lomonosov je s to pesnijo odprl novo polje na še malo obdelanem ruskem slovstvu, postavil ode starih klasikov za vzgled ruskim pesnikom. Večja njegova zasluga pa je v tem, da je vvedel namestu silabiškega merila naglas. S to pesnijo se začinja nova doba v ruskem slovstvu. — V istem zmislu je zložil tudi svoje poznejše ode, izmed katerih sta najznamenitejši: «Въ день восшествія на престолю Елисаветы Петровны in Вечернее размышление о Божіемъ величеству

по случаю великаго вечернаго сѣанія». V prvej razvija nalogo, katero ima ruska vladarica (Elizabeta Petrovna) pri svojem nastopu, opisuje zmagonosna podjetja njenih prednikov in se obrača v bodočnost, katera bo zahvalna carici, ako vvede razne preosnove v obrtu, kupčiji in v vojski. Prav po francozkih psevdoklasiških vzgledih je delal umetne prehode od snovi do snovi z opominom, naj pazijo bralci, kaj bo naznanila «lira voshiščena». V olepšavo rabi mnogobrojne primere iz grškega bajeslovja. Navaja samo hladne primere o Martu, ki se prestraši, ko zagleda meč v Petrovih rokah, o Neptunu, ki se trese gledajoč na rusko brodovje, o Minervi, ki bije z žezlom ob Rifejske gore, ter pripoveduje kako neso modrice Petra Velikega na Parnas. — V drugej odi se ravna o razdelitvi strogo po pravilih francozkega estetika Boileaua. V vvodu (exordium) kaže na pojav severnega sija, v povesti (narratio) povprašuje učenjake, kako pojasnijo to naravno prikazen, v sklepu (conclusio) pa skuša sam razložiti vzroke. Prehodi so istotako psevdoklasiški.

Kot epik je Lomonosov opeval junaške čine Petra Velikega v junaški pesni «Peter Veliki». Vso pesem je razdelil v dvanajst spevov, dokončal je samo dva. Po vzgledu «Enejide» je začel tudi Lomonosov svojo junaško pesem z besedo «Pojem».

Пою премудраго російскаго Хероя,
Что грады новыя, полки и флоты строя.

Kakor Eneja se mora tudi Peter bojevati proti nevihti; kakor pripoveduje Eneja svoje dogodke Didoni, tako tudi ruski car predstojniku soloveckega samostana. V svojej navdušenosti za carja je pesnik celó zašel tako daleč, da ga je primerjal z bogom.

Nekoliko srečnejši je bil pesnik na dramatiškem polji. Njegovi dve žaloigri «Демофонтъ» in «Темира и Селимъ» nosita vse znake psevdoklasicizma. Pri prvej žaloigri je pisatelj vzel celó snov iz starogrške zgodovine. Atenskega kraljiča Demofonta zažene vihar na poti v domovino po razrušenji Troje na traško obrežje, kjer ga vladar Polimnest gostoljubno vzprejme. V vladarjevi odsotnosti pa se zaljubi v njegovo krasno nevesto Iljono. — Druga nam podaja sicer dogodek iz ruske zgodovine rišoč žalostni konec tatarskega carja Mamaja, a tudi drugo žaloigro je pisatelj popolnoma prikrojil po francozkih vzorcih. Skrbno je pazil na umetno razdelitev vsebine in na znane tri jednote. Junaki so večinoma le govoreče, ne pa delujoče osebe. Uprav v tem se jasno kaže njegova ne velika zmožnost za dramatiko.

Lomonosov je imel mnogo pristašev. Najimenitnejši so: Heraskov, Sumarokov, Petrov in Knjažnin. V začetku sta tičala tudi Deržavin in Dmitriev v sponah klasicizma; pozneje sta se srečno otresla

tujega duha, — Dmitriev je celó v satiriški pesni «Чужой только» pošteno osmešil tedanjo slepo posnemajočo dobo.

Heraskov (umrl l. 1807 kot kurator moskovskega vseučilišča) je vzbudil občno pozornost s svojima epiškima pesnima «Россiада» in «Владимиръ». — Narodi stoječi na vrhuncu omike kakor Italijani, Angleži in Francozi so imeli samo po jedno epiško pesen; na novo vzbudivši se Rusi pa so se smeli ponašati z dvema epoma! Seveda po vrednosti ni prašal nikdo. Imenovali so Heraskova kar ruskega Homerja, katero ime je še ohranil, ko se ga uže davno ni nihče več spominjal, tako da bi tudi o njem lahko izrekli Lessingove besede, katere veljajo Klopstocku.

«Россiада» opeva preganje Tatarov iz Ruskega. Snov je pesnik razdelil v 12 spevov po Vergilijevem vzgledu. Začetek je navaden:

Поio отъ барваровъ Россiю свободенну,

Попрану власть татаръ и гордость нивложенну.

V posnemanji celó prekaša svojega prednika. Pooseblja stvari, kakor zimo, krepost, sebičnost, dasi ne primerja Ivana Groznega bogu.

(Konec sledi.)

Vestnik

Akad. društvo „Slovenija“ na Dunaji. Na V. rednem občnem zboru dne 16. sveč. je poročal t. predsednik o lepo uspelem koncertu in plesu, katerega je priredilo društvo v proslavo svoje petindvajsetletnice. Imenom odseka za izdajanje spomenice je poročal t. Vencajz, da je redakcija gotova in se kmalu prične s tiskovno korekturo. T. poročevalec predlaga, naj se pokloni spomenica častnim članom in podpornikom «Slovenije». Predlog se vzprejme in istotako pritrudi zbor predlogu t. Voduška s pristavkom tiskovnega odseka, da pozove odbor vse bivše člane «Slovenije», naj pristopijo društvu kot starešine. — T. Kokalj predlaga, da se pobira slavnostna doklada do konca drugega tečaja. Sprejme se. Voli se odsek petorice za prireditve slavnostnega komersa na dan društvene ustanovitve v maji. V odsek so izvoljeni tt. Žilih, Maselj, Kokalj, Vadnjal in Mazi. Od bratskih društev bila je zastopana «Zora». — Zabavni del je vodil t. Zwitter.

„Slovstveni klub“ v dunajskeji «Sloveniji» je imel svojo IX. redno sejo 8. februvarja t. l.; reditelj je bil phil. Iv. Zupanec, čital je phil. Komljanec «O literarnej vrednosti pisem Stanka Vraza.» Spis je ocenil iur. Val. Žun. Referoval je phil. Jak. Zupančič «Kako se na prste šteje». — X. redna seja je bila 17. t. m.; reditelj je bil med. Fr. Raznožnik, čital je phil. Iv. Zupanec «Pomen ničle v matematiki» in kritikoval phil. Jak. Zupančič. Referoval pa je phil. F. Jančar o Staretovi knjigi «Kitajci in Japonci». — XI. redna seja je bila dne 22. sveč. pod

rediteljstvom phil. Jančarja. Čital je phil. Zupančič: «Dve besedi o četrtej razmeri», kritikoval phil. Zupanec. Referoval je med. Raznožnik o dr. Lampeta knjigi: «Jeruzalemski romar».

Klub sloven. tehnikov na Dunaji je imel VII. redno sejo dne 12. svečana t. l. Predsednik Ciuha je povdarjal, da je klub napredoval tekom zadnjega časa v marsičem. Pomnožilo se je število članov, katerih šteje sedaj klub 25 rednih in izrednih, pomnožilo se je tudi število časopisov, tako, da dohajata klubu 2 strokovna lista, jeden leposloven in 6 političnih. Vedno bolj se kaže, kako potrebna je bila ustanovitev kluba, zakaj tehniki so preobloženi z delom in preoddaljeni od «Slovenije», da bi mogli pohajati njeno čitalnico. Sploh je postal klub središče skoraj vseh jugoslovanskih tehnikov, poleg Slovencev se shaja v njem tudi lepo število Hrvatov in Bolgarov.

Klubova knjižnica je še maloštevilna, ker porablja klub doneske članov za tekoče potrebe, ni mu nikakor mogoče nabavljati knjig; zato je naprosil odbor različne zavode, da bi darovali klubu nekaj del ter tako omogočili ustanovitev knjižnice.

Misel za ustanovitev tamburaškega zbora se bliža tudi vresničenju. Več članov ima uže posamezna godala, nedostaje le še «berde», kateri bodo pa kmalu mogoče nabaviti, ker se je nabralo v ta namen uže nekaj prostovoljnih doneskov, za kar se je posebno zavzel t. Biluš.

Posebno pridno se goji letos petje in v to si je najel klub «pianino». Neuturni pevovodja je t. Verbič.

Živa debata se je vnela tudi o «izjemnem stanju» na graškeji tehniki.

Zabavnemu delu je bil stoloravnatelj t. Köhler, kateri je bil svoji nalogi povsem kos.

Λ jednej zadnjih sej je sprejel zbor v pravila novo točko, ki se glasi: «Podpornik je tisti, ki plača klubu na leto 4 krone. Podporniki nimajo nikakih pravic in dolžnostij.»

Ta točka pravil je jako umestna, ker se je klubu boriti z raznimi težavami. Narodnjaki tega ne bodo prezrli, zakaj kdor vidi žalostne razmere po naših realkah spozna tudi, da je klub nekako — rešilno zavetišče! — Stan kluba je: Dunaj, IV. Danhausergasse 3. pritličje. — c. — i.

Srbsko akad. društvo „Zora“ na Dunaji je imelo 7. sveč. t. l. v srbsko-pravoslavnej cerkvi zadušnico («напогроб») po Vuku Stef. Karadžiću, ki je pred 30 leti umrl. Po zadušnici šlo je društvo korporativno na St. Marksovo groblje, kjer leže ostanki Vukovi, da položi na gomilo venec. 9. febr. t. l. pa se je vršil v prostorni dvorani «Katol. Ressource» svečani komers v spomin dra. Jos. Pančiča, prvaka na polji prirodnih nauk. Na komersu je bil poleg srbskih akademikov lep broj dunajskih Srbov sê soprogami in hčrami. Zastopana so bila oficijelno tudi druga slovan. akad. društva: «Češki omladinski spolek», maloruski «Sič», sloven. ferijal. društvo «Sava» (po g. med. Franu Govékar-ju, kot nam. predsedniku,) in sloven. akad. društvo «Slovenija» (po predsedniku g. phil. Jos. Žilihu). Izmej tujih gostov omenim le prof. Vukičevića, Pera Pavlovića, Dušana Stojčovića, dra. Gjorgjevića, dra. Žeraića, dra. Milovanića in Savo Stojkovića. Predsednik «Zore», g. Dimitrij Marić je pozdravil najprej kar najprisrčneje došlece, omenil velike zasluge slavljenceve, ki je pokazal svetu, da Srbin i v znanosti mora korakati s kulturnimi narodi. Obrnivši se k Pančevićevi sliki zaklical je navdušeno «Slava mu!», čemur so se odzvali stojé vsi pri-

sotni. — Zatem je prečital tajnik g. Lazar Dimitrijevič premnoge brzojavke in pozdrave. Nato čital g. Jovan Knežević, slušatelj pedagogije «O životu i radu dra. Jos. Pančića» ter naslikal slavljence kot medicinca, prirodoslovca in pedagoga.

Po oficijelnem delu se je začel pod stoloravnateljstvom g. dra. Gjorgjevića zabavni del. Poleg navdušenih napitnic gg. zastopnikov akad. društev in Srbov, katere so menjavale z narodnimi himnami dotičnih govornikov, (osobito je navdušil goste sè samospevi narodnih popevk neki srbski nadporočnik iz Belega grada), — slišali smo deklamacije in se divili krasnemu igranju na glasovirji dveh ljubkih Srbkinic. Razume se, da niso izostali plesi: gracijozno srbsko kolo, divja seljančica, umetni zaplet itd., ki so razvnemali plesalce in plesalke prav do zgodnjega jutra. —rić.

Tehnika v Gradci. Odkar je ob priliki shodov v znani lanski zadevi «reservni častniki in akad. društva», ki je vznemirjala bolj ali manj vse avstrijsko velikošolstvo, prekršil rektor graške tehnike pravo, ki varuje v avli zbrane akademike policijskega nadzorstva, niso se mogli tehniki sporazumeti z rektorjem. Silna razburjenost in ogorčenost na jednej, prestrogo zatiranje akad. svobode na drugej strani je rodilo neko ostro pisano brošuro, tiskano v inozemstvu, v kateri se razkriva in obsoja postopanje rektorjevo in prof. kolegija na graški tehniki. Očividno izvira ona knjižura iz graških tehniških krogov, dasi ni povedano niti ime pisateljevo, niti tiskarjevo. Radi prevelikega škandala, ki je nastal, ukazal je naučni minister, dr. vitez Madeyski brzojavno zapreti tehniko in prenehati s predavanji. Vsi tehniki so se izrekli, da odobravajo omenjeno brošuro. Javno mnenje je odločno na strani akademikov. Na prošnjo deputacije tehnikov šel je graški župan dr. Portugal k naučnemu ministru in prosil, da blagovoli čim prej natanko preiskati odnošaje na graški tehniki, da odstrani mnogobrojne neznosne nedostatke ter kmalu zopet otvori tehniko. Dr. vitez Madeyski je obljubil po možnosti ustreči prošnji tehnikov. — Zaključitev graške tehnike je vzbudila po vsej Avstriji, pa tudi v inozemstvu tem večjo senzacijo, ker je preteklo uže dokaj desetletij, odkar se je zaprla tem načinom kaka velika šola.*

„**Omladina**“ in — **češko velikošolstvo.** Mej tako zvanimi «omladinci» so obsojeni tudi: med. Jos. Dutka na 13 mesecev, jur. Hajn na 18 mesecev, jur. Sokol na 2½ leti, advokat. koncipijent dr. Rašin na 2 leti in jur. Čížek na 6 leti. Zatoženi so bili veleizdaje, motenja javnega miru in vdeležbe pri tajnih društvih. Upamo, da se jih kmalu usmili carska milost ter jim odpusti kazen če uže ne povsem, vsaj povečem!! —

Častni doktorat je podelilo vseučilišče v Budimpešti madjarskemu pesniku in romanopiscu Moricu Jokai-u povodom 50letnice njegovega pisateljevanja v prosincu t. l. —; vseučilišče v Inomostu pa baronu Gautschu, bivšemu nauč. min.

Osobne vesti. Promovan je bil na Dunaji dné 24. sveč. g. Peter Košenina doktorjem zdravilstva. — Po šesttedenskej praksi je bil imenovan g. drd. Fr. Regally sodnijskim avskultantom v Ljubljani. — Gosp. Fran Prašil iz Radgone je bil te dni imenovan rednim profesorjem strojestavbinstva na zaveznem politehniku v Curihu.

* Vlada je izprevidela, da tudi pri profesorjih ni vse v redu. Tako je rektor W. Heyne uže zapustil profesorsko stolico in tudi malo priljubljeni prof. M. Kowatsch se je moral umakniti.

Iz Celja. — Izv. dop. — O celjskem gimnaziji se je že marsikaj vzornega slišalo in pisalo; sedaj so si bili profesorji v laseh, sedaj je zopet mej dijaki ravs in kavs. Na ta način se ruši vedno bolj ugled tega zavoda. Pri slovenskem prebivalstvu gine bolj in bolj zaupanje v celjski gimnaziji, ko sliši o neznosnih tukajšnjih razmerah.

«Slovenski narod» je poročal resnično in obširno, kako smejo nemški gimnazijci brez kazni psovati svoje slovenske sodruge. Takih napadov na slovenske narodnost se je priobčilo že dovolj; tukaj samó še slučaj, ki doslej ni prišel v javnost:

Ko je pri deželnoborskeje volitvi prodril nemški kandidat, prinesli so si nemški gimnazijci dotično sporočilo v razred, prečitali je na glas v navzočnosti slovenskih sošolcev in potem so zmagonosno zatulili liki Vandalom in Tevtonom ter psovali in izzivali slovenske dijake. Ko se je to profesorju naznanilo, rekel je le: «Was gehen Sie die Wahlresultate an!» Tako se je vse končalo; nemškim razposajencem pa se ni jeden las ni zakrivil. Kaj bi se pač zgodilo slovenskim dijakom v enakem slučaju!

Javna tajnost je, da so imeli nemški mladeniči uže dalje časa dobro organizovano društvo, v katerem se je gojilo navdušenje za Bismarcka in ljubezen do Prusije. Vsem članom je bilo prepovedano kazenski občevati sè slovenskimi sošolci.

To se je tudi naznanilo. Zbog tega so se vršile sicer «stroge in vestne» preskave, a glej čudo, dognalo se je, da so vse slovenski «denuncijanti» iz trte ovili;* torej je treba te «denuncijante» strogo potipati. In res je dobil vsak, kdor je bil kot priča zaslišan, svoj delež, katerega je bil seveda pošteno zaslužil. «Minder entsprechend» in pa 16 ur zapora je bila nagrada za »denuncijante in lažnike«, ki so hoteli svoje sošolce pred svetom «očrniti».

Naznanjam vam samó še, gospod urednik, da so se «denuncijanti in hetzer-ji» ognili gromu in toči, ki jim je pretila v bodočnosti. —i—

Iz Rudolfovega. — Izv. dop. — 21. t. m. so priredili novomeški dijaki pod vodstvom g. pevovodje Ign. Hladnika v «narodnem domu» «muzikalno-deklamatorno akademijo». Naš gimnazij nima sicer več takih pevskih močij, s kakoršnjimi se je ponašal pred leti, vendar so se vse pevske točke izvršile prav častno. Na pevskem vzporedu so bile skladbe mojstrov: H. Volariča, J. Haydna, J. Hladnika in Ognjeslava. Hladnikov dvospev »Hrepenenje po pomladi« za tenor (sedmošolec Bartel) in bariton (osmošolec Jeršinovec), ki se je moral ponavljati, in Haydnov zbor iz oratorija «Die Schöpfung», spremljan čveteroročno na glasovirji, sta posebno ugajala. Občno zanimanje je vzbudil Mazasov kvartet za glasovir, gosli, violo in violončel Op. 38. št. 1. — Po pevskih, glasbenih in deklamatorijskih točkah se je igrala gluma «Čevljar baron». Kdor pozna spretnost in vztrajnost g. prof. Vrhovca, uverjen je pač, da so bile uloge prav razdeljene in dobro priučene. «Nacelj» (osmošolec Zorè) in «Marko» (sedmošolec Novak) sta bila splošno pohvaljena.

* Lani sta prinesla «Sloven. Narod» in «Vesna» dopise z mnogimi podatki in dokazi o pangermanskih dijaških zavezah na ljublj. gimnaziji, ki pa niso menda provzročile niti kake preiskavice. «Teutonia» in «Libertas» obstoje še vedno in brez skrbi odložni mladi Bismarckovci dalje »paukajo» in — »kneipajo». Opom. dop.

Občinstvo je bilo jako zadovoljno, dijaštvu pa je sijalo veselje iz očíj, saj si je bilo v svesti, da je zaslužilo priznanje s pridnostjo. Vender ne le dijaštvu, ampak tudi voditeljem (slav. ravnateljstvu, g. prof. Verhovcu in g. Hladniku) gre hvala.

F—e.

Listek.

† **Dr. Frano Rački** 13. febr. v Zagrebu. Pokojnik, po katerem žaluje ves hrvatski narod, dà, ves slovanski svet, je bil rojen 25. nov. 1829 v Fužini. Gimnazij je dovršil v Varaždinu in semeniške študije v Senji; zatem je študoval še na Dunaji bogoslovje in modroslovje ter se poleg tega marljivo pečal s slavistiko, pa tudi s tujimi jeziki. L. 1852 je bil posvečen v duhovnika, l. 1853 pa je bil promoviran doktorjem bogo- in modroslovja ter bil takoj nameščen v senjskem semenišči za učitelja zgodovine in kantskega prava. Nad vse znanosti je ljubil zgodovino. Uže v Senji je napisal svoje veliko delo «Viek i djelovanje sv. Cirila i Metoda» in še nekaj manjših zgodovinskih razprav za razne časnike. L. 1857 je šel v Rim za kanonika ilirskega kaptola sv. Jeronima, kjer je ostal tri leta. V tem času je iz bogatih rimskih knjižnic crpal prevažne podatke za zgodovino Jugoslovanov. L. 1861 je poklicalo tudi Račkega mej narodne borilce poleg prijatelja biskupa Strossmayerja. Znamenite adrese iz onih dnij so delo Račkega. Razven teh je napisal celo serijo izbornih političkih člankov, ter izdal knjigo «Odlomci iz državnog prava hrvatskog za narodne dinastije». V istem letu je izdal slovito «Slavensko pismo». L. 1864 pa je začel z Jagićem in Torbarjem urejevati znanstveni časopis «Književnik.» Naslednje leto je izdal z Jagićem «Asemanovo evanjelje». V prvej seji jugoslovanske akademije l. 1867 je bil izbran predsednikom, katero častno mesto je obdržal do zadnjih dnij. Popolnoma se je posvetil temu slavnemu zavodu, kateremu je bil duša. Svoje mnogoštevilne in korenite političke in zgodovinske razprave so izšle večinoma v «Radu». — Ko so se pričela pred leti pogajanja mej Rimom in Petrogradom radi ruskih katolikov, došel je v Zagreb carski poverjenik, ki je povabil Račkega, da zasede patrijarško stolico za katolike v Ruski. Rački pa se je za to častno ponudbo zahvalil, češ da se ne more in ne sme odtegniti svojemu milemu narodu in svoji miljenki — jugoslovanski akademiji. Žal, da ga je ugrabila uže tretje leto potem kruta smrt. Rački je bil vzoren duhovnik, predborilec «narodne stranke» in izmej prvih veleumov v slovanskej zgodovini. Večna mu slava!

Cr. H.

† **Dr. Theodor Billroth.** Nenadomestna izguba je zadela dunajsko vseučilišče. Svetovnoslavni kirurg, profesor in dvorni svetnik Billroth umrl je nenadoma v Opatiji dné 6. febr. 1894. — Kaj je bil Billroth znanosti, koliko je pripomogel v razvoj in občudovanja vredno dovršenost kirurgije, koliko drznih operacijskih metod je iznašel, koliko tisoč operacij sam srečno dovršil, kdo bi to mogel dostojno opisati in oceniti! Billrothovo ime je neločljivo združeno z vsem napredkom znanosti, z vsemi dovršenostmi tehnike moderne kirurgije. — Porodil se je kot sin pastorjev na otoku Rujanu dné 28. aprila 1829. — učil se medicine, postal asistent Langenbekov in privatni docent v Berolinu, potem profesor v Greifswaldu in v Curihu, od

koder je prišel l. 1867. na Dunaj. Tu si je pridobil in prislužil svetovno slavo. L. 1870. udeležil se je francozko-nemške vojske kot zdravnik prostovoljec; pozneje pa popolnoma posvetil svoji vedi in spisal mnogo medicinskih razprav in del. Ustanovil je tudi na Dunaji šolo za bolnišniške strežkinje, združeno z bolnico, ki je zaslula kmalo daleč na okrog.

Billoth je bil dijakom zelo priljubljen, saj jim je bil pa tudi iskren prijatelj. Njegov govor, tih in skoro nerazločen, res ni privabil k predavanju množice, ali kdor ga je videl pri operacijah, občudoval je nedosežno tehniko njegovo. Od blizu in daleč pa so prihajali zdravniki in akademiki, da so slišali njegove kolegije.

Billoth je bil v občevanju zelo prijazen in priljuden. Zanimal se je zlasti za glasbo in umetnost. Prislužil si je ogromne svote, vendar si ni nakopil bogastva, živel je prav po knežje, a podpiral z izvanredno radodarnostjo dobrotne ustanove in umetnostne zavode. Ob krsti žalujejo žena in tri hčere, — žaluje pa tudi ves medicinski svet, ki je v njem izgubil voditelja in učitelja. Večna slava učenjaku in veljaku! F. G—l.

„Slovanska knjižnica“. V lanskem letniku je «Vesna» na kratko pohvalno omenila «Slovansko knjižnico». Sedaj pa, ko imamo uže 12 snopičev pred seboj, hočemo nekoliko več izpregovoriti o prekristnem podjetji. Zunanja oblika je tako lična, da si lepše pri takej ceni ne moremo želeli. Tisek pa presega vsa jednaka izdavanja ne samó v Slovincih, temveč celó v drugih, večjih narodih. Samo v notranjej razvrstitvi bi želeli nekaj predru-gačbe. Ker izhaja namreč knjižnica redno, moglo bi tvarjati* večje zaporedno število snopičev neko celoto. Kakor smo pa izpoznali doslej, tvori vsak snopič za-sé celoto, a še to ne popolnoma, ker snopiča 6. in 7. obsezata povest «Stara Romanka» z zapored tekočimi stranmi. Vsled te razvrstitve nima knjižnica nikakega pregleda. Temu bi se pa moglo opomoči na ta način, da se strani tako uredé, da bode možno pristaviti kako kazalo obsežka več snopičev. S tem bi po našem mnenji mnogo pridobila knjižnica na zvananjosti. — Izdajatelj pravi v prvem snopiči: »Prinašali bomo za bavne in poučne spise vseh slovanskih narodov — bodisi v prevodih ali pa tudi v izvirniku . . . Poleg povestij bomo izdajali tudi zbirke pesmij, zbirke narodnega blaga in poučne spise v poljudnej, lahko umevnej obliki. Marsikako pesem ali krajšo povestico drugih slovanskih narodov priobčimo v izvirniku in dodamo potrebna pojasnila. Takó bo naša knjižnica širiteljica prave slovanske vzajemnosti, ki imá glavno oporo v mejsebojnem izpoznavanju. Ko se bomo Slovani drug drugega dobro poznali, bomo se tudi iskreneje ljubili in čutili kot jedno samo veliko drevó, na katerem more vzrasti blagodejen sad za ves stamilijonski narod slovanski». S temi besedami je povedano vse. Ta namen knjižnice vzprejemljemo z največjo oduševljenostjo, ta pot je jedino prava in možna. Da bi g. izdajatelj le še vporabljal primerna sredstva v do-sezanje tega namena! In tudi tega se nadejamo, kajti dosedanji snopiči so uže napravili velik korak v tem pogledu. V njih so priobčene povesti, pre-vedene iz ruskega, poljskega, lužiško-srbskega, češkega, slovaškega (sloven-skega), deloma tudi hrvatskega jezika, katere nam podajajo dokaj jasno sliko žitja in bitja dotičnih narodov. Nadalje je začel priobčevati izdajatelj

* V tej točki se ne strinjamo povsem z g. dopisnikom. Op. uredu.

nekake vaje v cirilici, kar je tudi nujno potrebno za nas. Naposled je ponatisnil tudi po jedno izvorno pesen iz hrvatskega in češkega jezika, kateri bodeta vstrezali posebno teh jezikov učeči se mladini. Vse to nam je porok, da bode «Slov. knjižnica» tudi dosegala svoj blagi namen. Izdajatelj pa tudi dostavlja na drugem mestu, da je knjižnica namenjena «odrasli mladini in starejšim ljudskim vrstam». Tudi to je popolnem prav, kajti ako se hočemo Slovani spoznati, moramo se ogledati od vseh strani, a vse ni za — otroke. S tem in kakor kaže vsebina dosedanjih prevodov, misli ustrezati g. urednik na vse strani, kar se mu pa težko težko posreči. Kolikokrat je naglašal «Lj. Zvon», da ni za otroke, a odveze ni dobil. Zato se bode morala okleniti tudi «Sl. knjiž.» jedne smeri, da ne obsedi mej dvema stoloma. Ako nam bode hotela podajati verno, popolno sliko življenja in književnosti slovanskih plemen, ne bode je smela obsenčiti ona ozkosrčnost, katera se razširja uže nekoliko let po naši domovini. Ker je pa namenjena knjižnica odraslim ljudem, kaže naj jim solnčnato in senčnato stran človeškega življenja; sodbo o pravem in napačnem pa naj prepušča čitateljem. — Toliko k tej točki. Naposled pa še jedno-dve o cirilici. «Slovanska knjižnica» želi, da bi vsi njeni čitatelji dobro poznali «cirilico». Ta namen knjižnice nas zelo veseli, saj je pač opravičen postulat za vsakega resnično omikanega Slovenca, kateri se čuti Slovanom, da pozna te jedino umestne in sposobne črke za slovanske jezike. Ne vemo namreč, čemú si izposojevati tujo slabšo stvar, ko imamo svojo boljšo! Čemú vse kljuge in pike nad in pod latinico, ko imamo svoje črke brez vsega pritvarjanja! Nu stvar se ne doseže takoj, doseže se pa lahko, ako ne držimo rok križem. In jeden korak do tega cilja je storila tudi «Slov. knjižnica». Toda ne vemo, kako ga misli končno doseči. Dvoje je namreč možno: ali priredi cirilico «za slovanski jezik brez vsakoršne novotarije», ali pa seznaniti čitatelje z obstoječimi, za ruski, bolgarski in srbski jezik prikrojenimi «cirilicami». Kakor smo pa razvideli doslej, se ne drži ni prvega, ni drugega načela; kajti za slovanski jezik rabi srbsko azbuko in ruski šč, torej kolikor toliko mešanico. S tem priznava g. urednik, da imata obe nekaj dobrega v sebi, a mi pristavljamo, da najslabša mej slabimi je — srbska, kar dobro čutijo Srbi sami. Ruska pa, dasi ni tako popolna, da bi mogla postati občeslovanska, je vender-le še najboljša, ker stoji najbolj na staroslovenskeji podlagi. «Slov. knjižnica» hoče nadomestiti samo našo latinico s cirilico «brez novotarij, ki bi početnike le motile», kljub temu pa vzprejemlje lj, nj in šč, dočim izpušča druge znake, ki bi početnike kar nič ne motili, u, pr, ja, ju. — Mi bi torej želeli, da bi se držala jednega načela, dokler ne bo zadeva znanstveno dognana. Dotlej pa ne moremo vzprejeti brez-pogojno nobene pisave, najmanj pa take, katera nima ni praktiške ni znanstvene podlage. Svetovali bi torej, da nas «Slov. knjižnica» vadi v vseh obstoječih cirilicah, ali pa utemelji jedno, v popolno stališče.

«Slovanska knjižnica» zasluži najkrepkejšo podporo in nadejamo se, da se radi nebriznosti ne pokoplje to prekornostno podjetje. Sosebnodijaki imajo lepo priložnost, da jo razširjajo in podpirajo duševno in gmotno. Od njihove mladeniške navdušenosti za napredek in od gorečega rodoljubja pričakujemo, da ne bodo križema držali rok.

—g—

Glasbeni paberki. Težak je posel umetniškega kritika povsodi, tem težji pri malih narodih, kateri so komaj prikobacali iz povojev. Vsi udje so

še mehki, pravi «noli me tangere» in niti najboljši kirurg si ne bi v enakem položnji zaslužil zahvale. In vendar se kaže nujna potreba, da se tu pa tam odstrani kaka neprilichnost, da se sedaj pa sedaj še o pravem času izreže ranica, ki bi se sicer razvila kmalu v rak-rano.

V zadnjem času se je visoko povzdignilo izvajanje glasbenih umotvorov po nekodi na Slovenskem, sôsebno v Ljubljani. Pevski zbor «Glasbene matice» je vodja v tem izvengledališkem in izvencerkvenem naporu. Stopinja, katero je dosegel v zadnjih dveh treh letih po neprecenljivi zaslugi gg. pevovodij ta glasbeni zavod, je jako častna, in žali nas le, da je preveč zaostalo in še vedno zaostaja mnogo naših pevskih zborov.

Ne mala krivda zato zadeva pa menda nedostatek lahkkih, a vendar dobrih skladb.

Po pet zvezkov na leto, — to je naše glasbeno slovstvo, — in mej njimi komaj dva tri istinito dobri ali vsaj pravilni.

Od novembra m. l., kar je «Glasbena Matica» razposlala «album» ljubkih Nedvêdovih samospenov v Abtovem genrêu, izšla je samó še neoecenjena Vaupotičeva zbirka «sedem četverospenov» in Rašanova zbirka, če jo uže mej svoje štejemo, ki obsega štirinajst zborov.

V kolikosti se pravo za pravo niti mnogo pritožiti ne moremo: 21 zborov v vsem, to je dosti, morda preveč celó za nekateri pevski zbor, ki se če hoče pošteno uriti v njih; drugače je gledé kakovosti.

Zbirka Vekoslava Vaupotiča, znanega mojstra na citrah, obsega 7 zborov, od katerih nas zanimlje sôsebno «Dijaška» na besede Stritarjeve v meri in delu stare «Gaudeamus igitur». «Slovensko geslo» po Aškerčevih besedah je znano izza zadnje pevke slavnosti v Mariboru. Tem se pridružuje še patrijotiški «Hymnus» po Stritarju. Vsem tem skladbam moramo po polnem odrekati značaj četverospenov: i po sebi i po skladbi so zbori za prav obilen moški zbor. Točke: «Da me ljubiš, dekle lepo», «Tvoj spomin» in «Tolažba» se uže bolje prilegajo gornjemu naslovu. Koncem se vsporeja še «Olgi», narodna pesen, melografovana na murskem polji, katero je skladatelj harmonizoval.

Melodije so prijetne, le tu pa tam vendar malo preveč spominjajo na — naše narodne, pa tudi umetne zanarodnele pesni. Izvestno se bodo priljubile občinstvu, saj stavek je prejednostaven, nekako tak kot v Žirovnikovih zbirkah «Narodnih pesnij». Glasbeni postopi pa na mnogih mestih niso upravičeni, dovoljeni, akopram morda ugajajo ušesu.

Isto bi sodili o Rašanovej zbirki. —

Uverjeni smo pa, da se bodeta obe zbirki mej narodom razširili in da bodeta uže z ozirom na dobrodelni namen (prve zbirke čisti dohodek je namenjen dunajskemu slov. velikošolskemu društvu, druge pa «Družbi sv. Cirila in Metoda za Istro»), — čim prej razprodani.

Razne težkoče, v obče pa še nebroj drugih ovir in neprilik provzročča, dasi priporočamo omenjeni zbirki kar najbolj, da omenjene skladbe ne zadoščajo ni umetniškemu zanosu ni narodovi potrebi. Vidnega napredka v premnogih takih skladbah nikakor ne najdemo, saj so take kakoršne so skladali naši dedje in — stari organisti.

Zato pa bi kar najbolj želeli, da bi naša «Glasbena Matica», ki nam je podala uže toliko zares dobrih in prikupljivih vzorcev in ki nas hoče v kratkem obdariti zopet z novo harmonizovanimi narodnimi pesnimi, kate-

rim smo se z radostjo divili v koncertih lanskega leta, čim preje tem bolje v sporazumu s priznanimi našimi skladatelji, umetniki in najuglednejšimi pevskimi društvi osredotočila in začasno nekako monopolizovala izdavanje glasbenih produktov. Bolje malo, pa izborno!

S tem bi izvestno na jedni strani zmanjšala narodni davek, na drugi pa zagotovila vzmoženje in popolnjenje našega glasbenega slovstva po istinitih potrebah narodovih, ne pa po samovoljnem, akoprām dobromišljenem, a le diletantskem nastopu skladateljev «srednjih vrst»! Dixi!

Ivan Rešetar.

„Omladina“ se imenuje novoustanovljeni dijaški mesečnik Srbov, ki bo izhajal v Zagrebu. Stane za vse leto 3 krone.

Italijani o Rusih. Te dni je izšla v Milanu zanimiva knjiga: «La Russia Contemporanea». Nuovi studi di Tomaso Carletti, segretario della legazione Italiana a Pietroburgo. — Vsebina: 1. Dall' Italia alla Russia; 2. Slavofilia; 3. Il panslavismo; 4. Lo tsarismo; 5. L'ortodossia; 6. Il nihilismo; 7. Un po'di psicologia del popolo russo; 8. La scienza russa; 9. L'arte russa; 10. La letteratura russa; 11. Conclusione. — Knjiga obsega 520 strani in stane štiri lire.

Listnica uredništva in upravnštva.

«Ahasverus» v C. — «Čez polje . . .» in «Zimsko popje» (III.) porabno. Za redne dopise se priporočamo. Pozdrav.

Gosp. A. M—j v T. — Hvala na Vašem laskavem priznanji, da smo «vsestransko znatno napredovali.» Počasi sicer, a vender! V znanih Vam razmerah in zamerah nam je bilo žal, nemožno storiti več. Pa zopet v prih. letu! — Da bi priobčili «program reformovane Vesne», zdi se nam nepotrebnao. Saj veste: «obljuba dolg dela» na čemer trpé najbolj baš oni listi, ki delajo koncem in pričetkom leta največjo reklamo in najlepše obljube, katerih pa vsled izpreminjajočih se osebnih in obćih odnošajev često niti ne morejo izvršiti. Kdor ima oči, bere naš program v spisih in dopisih. Nova «Vesna» sevé ni pisana za «otroke», ampak izključno za uže odraslo mladino in za starejše, izomikanejšje slojeve ljudske, ki se brigajo za težnje in napredek mej slovan. dijaštvom. — Poslano porabimo v III. št. Živeli!

«Marko» v Lj. Ne odrekamo Vam spretnosti, vsekako pa «Vipavske deklici» nedostaje še ostre pile. «Glasno» — «rujno»; «krasnà — do dnà»; «onemèl — vnèl»; «dól — stól», i. t. d. niso rime. Torej le pilite — Levstik je pilil do smrti svoje pesni — pa nam pošljite kaj zrelejšega! Bog!

Po jako neljubej nepaznosti vrinila se je v zadnej štev. napaka, da je upravnštvo v Celji, kar popravljamo s tem ponavljajoč, da se naj pošilja naročnina samó na Dunaj.

Današnje številko smo tudi še nenaročnikom poslali „na ogled“, tretjo dobé samó naročniki. —

— «VESNA» izhaja 20. v meseci na 24 straneh ter stane za vse leto 2 gld. Rokopise, dopise in naročnino sprejema uredništvo in upravnštvo na Dunaji: Wien, VIII., Lange Gasse. 48.

Odgovorni urednik dr. Fr. Tomišek. — Zalagajo «Vesnani» na Dunaji. Tiska Dragotin Hribar v Celji.